

УДК 17.024.4:37.032:378.4:5

*Тетяна Мельничук,
м. Київ*

ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ В УНІВЕРСИТЕТАХ ПРИРОДНИЧОГО ПРОФІЛЮ

У статті розглядається досвід вирішення завдань вищої школи щодо підготовки конкурентоспроможного фахівця, створення умов для розвитку інтелектуальної, творчо розвиненої особистості, яка має високий рівень культури мислення, гуманістичний світогляд. Автор розкриває концепцію формування творчої особистості у процесі культурно-просвітницької діяльності в українських університетах природничого профілю.

Ключові слова: *дослідницький університет, концепція формування творчої особистості, інтелектуальний потенціал, культурно-просвітницька діяльність.*

Стратегічним резервом держави є освіта й наука, тобто інтелектуальний потенціал, який забезпечує високий рівень освіченості населення, піднімає економічний, гуманітарний, соціальний престиж країни. Сфера освіти передбачає підготовку соціально-адаптованих, професійно-підготовлених громадян,

мобільно-спрямованих до виконання високої місії розбудови демократичного й високотехнологічного суспільства, іншими словами – всебічно розвиненої особистості, громадянина-патріота. На думку М. Жулинського, для покращення результатів підготовки фахівців у системі освіти, впровадженні наукових розробок необхідна інтеграція університетів, галузевих академій і Національної академії наук [2]. Реформування системи освіти має відповідати вимогам часу, тому необхідно проводити корекцію цього процесу, враховувати потребу суспільства в підвищенні якості освіти, у підготовці фахівця відповідно до міжнародних стандартів, творчого, з оригінальним стилем мислення, здатним приймати вірні рішення в різних ситуаціях.

В умовах розбудови громадянського суспільства в Україні все більшої ваги набувають питання підготовки фахівців із урахуванням конкретних політичних, економічних, екологічних реалій. З огляду на це, діяльність ВНЗ природничого спрямування має передбачати не тільки передачу студентам професійних знань, умінь і навичок, а й формування в них соціально-затребуваних якостей, гуманістичного світогляду, моральності, екологічної, правової, економічної та політичної культури. Підготовка студентської молоді до активного, самостійного, творчого життя є важливим чинником формування особистості зі стійкою громадянською позицією, патріота своєї держави, своєї професії, гуманістичних цінностей людства. Цьому покликана сприяти культурно-просвітницька робота, що здійснюється в більшості вищих навчальних закладів. Проте, вона має стихійний, безсистемний, спорадичний характер. Особливе значення така робота набуває в університетах, де готують фахівців професій типу «людина-природа», що охоплює взаємодію людини із живими організмами та навколишнім середовищем. Відомо, що вплив людини на природу називають антропогенним. Частіше він має згубний характер, що пов'язано, насамперед, із низьким рівнем культури фахівця загалом та екологічної культури зокрема.

Мета статті – узагальнити досвід формування творчої особистості в університетах природничого профілю (на прикладі Національного університету біоресурсів і природокористування України).

Вища школа як своєрідна інтелектуальна скарбниця суспільства відіграє важливу роль у вдосконаленні духовної сфери молоді, розвитку її внутрішнього потенціалу, формуванні творчої особистості. Так, сучасна концепція освіти передбачає створення умов, які сприяють становленню гуманістичної культури й нерозривні з глибинними індивідуально-особистісними проявами свідомості. Актуальною стає проблема дослідження психологічних аспектів формування творчої особистості, розвитку духовного потенціалу студентів, знаходження способів і механізмів їх духовного збагачення. Тенденція розвитку суспільства XXI століття полягає в тому, що людина стає відповідальною за процеси, які творяться за її безпосередньої участі з урахуванням її професійних навичок, знань і вмінь не тільки в локальному масштабі, а, в першу чергу, в глобальному. Інтенсивний розвиток виробництва в багатьох сферах діяльності не завжди безпечний, тому використання екологічно чистих технологій стають для культурної та освіченої людини нормою, що закладається в період становлення особистості, особливо в студентський період. Важливим елементом якості освіти є професійний рівень професорсько-викладацького складу, обов'язок якого – створити умови для пізнавального пошуку, озброїти студента методами та прийомами не тільки самостійної, але й творчої роботи. Крім того, необхідна організація цілісного науково-освітньо-виховного процесу у ВНЗ шляхом використання сучасних педагогічних технологій, провідною вимогою яких є принцип: «Навчати досліджуючи, досліджувати навчаючи!» Сприяє розвитку науково-дослідницької діяльності та науково-технічної творчості можуть такі заходи, як підвищення рівня соціальної і педагогічної підтримки активних студентів, оновлення навчально-лабораторної, експериментально-дослідницької і матеріально-технічної бази ВНЗ, синтез відкритих систем інтенсивного навчання, удосконалення системи стимулювання наукової діяльності через установа спеціальних грантів тощо [4, с. 122].

Концепція освітньої діяльності Національного університету біоресурсів і природокористування України (далі – НУБіП України) визначається його статусом дослідницького університету, який проводить освітню, науково-дослідну, науково-

інноваційну, науково-виробничу та інформаційно-консультаційну діяльність, спрямовану на розроблення сучасних проблем наук про життя й навколишнє природне середовище, використання, відтворення та збалансований розвиток біоресурсів наземних і водних екосистем, запровадження новітніх природоохоронних агро- і біотехнологій, технологій відродження безпечності та родючості ґрунтів, енергозберезувальних агротехнологій, екологічного та правового менеджменту в сільській місцевості, здійснення моніторингу й контролю за дотриманням стандартів, якістю й безпекою сільськогосподарської продукції, продуктів її переробки та довкілля. Навчальний процес в університеті базується на системному підході та міжпредметному принципі навчання з метою виховання в студентів широти поглядів, нестандартності мислення, здатності вирішувати управлінські, виробничі та соціально-економічні проблеми в їх взаємозв'язку [5]. Політичні зміни в суспільстві, ринкові відносини, конкуренція продукції на світовому ринку, впровадження нових технологічних процесів і пов'язані з ними вимоги до сфери освіти потребують корекції в організації та модернізації системи освіти в університетах світу, а підготовка професіонала вимагає відповідного творчого підходу.

Пошук талантів і їх розвиток, формування творчої особистості є одним із завдань педагогіки, яка знає багато прикладів з історії, коли не завжди слухняні та чемні учні ставали видатними людьми. Такими вченими були хімік Деві, Чарльз Дарвін – автор еволюційного закону, Карл Лінней – систематик тваринного світу та багато інших, про яких у своїй книзі «Видатні люди» писав В. Оствальд. Знаний німецький учений і просвітник Олександр фон Гумбольдт багато зробив для пошуку й розвитку талантів, його брат Вільгельм фон Гумбольдт – реформатор пруської шкільної системи – говорив, що вищі навчальні заклади є не тільки найвищим етапом освітньої системи, але й «вершиною моральної культури нації». Гумбольдт писав: «...смісл поняття вищих навчальних закладів криється в їхній функції. Вони, немов вершина, місце скупчення усього, що безпосередньо стосується моральної культури нації. Завдання цих закладів – опрацювати науку в найглибшому, якнайширшому сенсі слова та передати духовному вихованню вже опрацьований

матеріал. Головне завдання вищих наукових закладів – поєднати в собі об'єктивну науку з суб'єктивною освітою» [3, с. 25]. Генрі Ньюмен теж зазначав, що університет – «це місце, де можна навчитися загальнозначущих, універсальних знань» [7, с. 12]. Але основною функцією та завданням університету є створення умов для розвитку інтелектуальної, творчо розвинутої особистості шляхом особистісного підходу до кожного студента. Таку ж місію виконував і видатний лікар і педагог М. Пирогов, про що говорить його вислів: «Де завдання освіченого поширювати освіту, там талант – життєва сила суспільства. Тому, як би суспільству – й саме нашому не потрібні руки, йому в стократ потрібніші голови» [4, с. 41]. Людина гуманістичних поглядів, Пирогов розумів, що розвиток суспільства залежить від правильної організації виховання й навчання молоді. У статті «Питання життя» він окреслив свою педагогічну позицію, зазначивши, що школа повинна формувати гармонійно розвинену особистість, громадянина. «Всі, хто готуються стати корисними громадянами, мають спочатку навчитися бути людьми» [6, с. 4]. М. Пирогов запропонував прогресивні для свого часу форми навчання з метою покращення навчання й виховання молоді, розвитку її мислення, проведення потужної просвітницької діяльності.

Процес формування всебічно розвиненої творчої особистості розкрито в працях В. Афанасьєва, Б. Бітінаса, О. Бодальова, С. Сисоєвої, І. Фролова, які присвятили їх проблемам системності, послідовності виховання. Формування творчої особистості, здатної спрямувати свої сили на розвиток держави з розвиненою економікою, високим рівнем культури, якості життя, побудованих на гуманістичних принципах, про що йдеться у праці А. Алексюк, де він головним пріоритетом виховного процесу називає систему педагогічних здібностей викладача, поєднання теоретичних знань із їх практичним застосуванням, підкреслює, що в особистісно орієнтованому виховному процесі рівень педагогічної майстерності відіграє значну роль [1].

Особистісна складова моделі підготовки фахівця значною мірою забезпечується культурно-просвітницькою діяльністю як основою розвитку духовності й культури молоді. Цілеспрямоване

формування творчої особистості студента в системі культурно-просвітницької діяльності університетів природоохоронного профілю сприятиме підвищенню якості їхньої професійної підготовки, формуванню активної та виваженої громадянської та життєвої позицій, всебічному професійно-особистісному саморозвитку, осмисленню творчості як сутнісної характеристики особистості майбутнього фахівця.

Формування творчої особистості майбутніх фахівців у системі культурно-просвітницької діяльності університетів природоохоронного профілю передбачає підготовку студентів, які відзначатимуться:

– здатністю здійснювати пошук рішень у нестандартних умовах із урахуванням гуманізації соціально-трудових відносин на виробництві;

– професійними вміннями та навичками, що ґрунтуються на сучасних спеціальних знаннях, критичному мисленні, здатності застосовувати наукові надбання на практиці, контактуючи з різними соціальними групами.

Водночас формування творчої особистості студента в університетах природоохоронного профілю зможе бути ефективною лише за умов, коли система виховання буде оперативною й максимально враховувати та забезпечувати потреби як суспільства, так і окремих громадян у творчо-професійному розвитку. Зміст культурно-просвітницької діяльності, спрямованої на формування творчої особистості студента, визначається на основі: змісту середньої загальної освіти у старших класах; вимог суспільства до кадрового забезпечення галузей господарства, до засобів, форм і методів професійної діяльності; освітньо-професійних програм відповідного напрямку. Він включає широкий спектр педагогічної, соціальної, економічної, правової, культурно-історичної інформації. При вирішенні конкретних завдань виховання студентської молоді культурно-просвітницька діяльність забезпечує поєднання науково-теоретичного матеріалу з практичною спрямованістю.

При формуванні творчої особистості студента в системі культурно-просвітницької діяльності університетів природоохоронного профілю застосовуються різноманітні форми навчання та виховання, а також різні варіанти їх поєднання. Одним із них є

участь студентів у численних мистецьких колективах, гуртах, театральних гуртках, де формується академічна й естетична культура, світогляд, розкриваються таланти нашої молоді, трансформуються традиції українського народу, його самобутня культура, які мають зберігатися й передаватися наступним поколінням. Наявність творчих об'єднань, груп, колективів, студій, в яких здійснюється культурно-просвітницька діяльність, є надзвичайно цінним надбанням виховання молоді в українських університетах і їх треба розвивати й примножувати.

Варто враховувати, що формування особистості відбувається через вплив на неї соціокультурного середовища, тому для виховання яскравої, творчої, високорозвиненої особистості студента вкрай важливо створювати у вищому навчальному закладі відповідні правові, соціально-економічні, матеріально-технічні й фінансові умови, а саме:

- формування необхідної нормативно-правової бази;
- розробка науково-обґрунтованої методики визначення особливостей культурно-історичного розвитку регіону та на цій основі здійснення культурно-просвітницької діяльності;
- упорядкування та оптимізація діяльності вищих навчальних закладів, що здійснюють формування творчої особистості студента в системі культурно-просвітницької діяльності, поєднавши регіональний принцип її організації з широкою міжрегіональною кооперацією та з урахуванням потреб студентів;
- формування нового механізму підвищення кваліфікації та перепідготовки наставників груп (кураторів), що передбачає за необхідності внесення змін у систему підготовки;
- врахування при проведенні моніторингу потреб студентів і розробка механізму узгодження підготовки фахівців у вищому навчальному закладі із запитами студентської молоді;
- запровадження гнучкої і динамічної системи перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців із нових напрямів культурно-просвітницької діяльності в університетах природоохоронного профілю;
- вивчення культурно-історичного досвіду регіонів, звідки прибувають абітурієнти, здійснення постійного аналізу історичного та сучасного досвіду організації культурно-просвітницької діяльності;

– створення програми формування творчої особистості студента в системі культурно-просвітницької діяльності університетів природоохоронного профілю відповідно до державних стандартів і рівня вже здобутої освіти;

– розробка та реалізація програми формування творчої особистості має здійснюватись із залученням науково-методичної, фінансової, технічної допомоги різноманітних громадських організацій, асоціацій і фондів.

Культурно-просвітницька діяльність в університеті починається з кастингу абітурієнтів, атестування й відбору їх за мистецькими здібностями. Великим мистецьким заходом 1 вересня є «Посвята в студенти» як перша демонстрація власної творчості. Студентські колективи НУБіП України мають свої традиції. Так, народний ансамбль пісні і танцю «Колос» був двічі на гастролях у США на запрошення керівництва університету штату Дакота (Північна Америка); народний духовий оркестр на високому виконавському рівні представляв у Данії українське мистецтво, мову, традиції.

Однією з форм культурно-просвітницької діяльності університету є проведення семінарів, у яких беруть участь до 400 студентів різних факультетів. Тематика таких зібрань цікавить кожного студента, бо під час навчання в університеті він має можливість пройти стажування в зарубіжних університетах по різних програмах. На семінарі «Університетська культура обох півкуль» викладачі та студенти, які проходили стажування в Пенсільванському та Колорадському університетах (США), а також повернулися з практичного стажування та роботи в Нідерландах, поділились досвідом перебування там, де вони водночас удосконалювали знання іноземної мови, знайомились із культурою та звичаями іншої країни, репрезентуючи себе як представники великої української нації. Наступний семінар «Комунікативна культура: досвід навчання в Токійському аграрному університеті студентів НУБіП України» був присвячений зустрічі з нашими студентами, які навчаються в Токійському аграрному університеті. Меморандум, підписаний ректорами обох університетів, дає можливість студентам нашого університету протягом 10 років навчатись у Японії безкоштовно (щороку на навчання направляються вибрані японцями 1-2

українських студенти). Молоді люди розповідали про систему освіти в Японії, культуру, філософію світосприйняття японців, стан сільського господарства, екологію, особливості роботи в Японії. Велику увагу приділили радіаційній безпеці України та Японії, особливо після аварій у Чорнобилі та Фукусимі, екологічній етиці, техногенній катастрофі (цунамі). Така просвітницька робота має багатовекторний спектр дії, дає можливість молоді відчути відповідальність за стан екології, природи, важливість використання безпечних технологій.

У НУБіП України створені всі умови для вільного розвитку особистості студента, його самореалізації, удосконалення художньої майстерності та загальної культури шляхом залучення до різноманітних видів діяльності (науково-дослідної, культурно-просвітницької, громадської, оздоровчо-спортивної та ін.). В атмосфері партнерства і взаєморозуміння формується бажання студента отримати не тільки професійні знання, а й стати висококультурним фахівцем. Культурно-просвітницька діяльність у вищому навчальному закладі передбачає організацію самостійної роботи студентів у позааудиторний час, зокрема, відвідування музеїв, виставок, театральних вистав, результатом яких є обов'язковий звіт, де зазначається власні враження й оцінка побаченого й почутого.

Важливою умовою підвищення креативного потенціалу навчально-виховного процесу є проведення майстер-класів досвідчених педагогів для молодих, які починають свою творчу діяльність викладачів і керівників із виховної роботи, або для гостей-іноземців, які знайомляться з культурою і традиціями українського народу. В університеті проводиться велика планова робота з наставниками студентських груп. За планом, затвердженим проректором з навчально-виховної та культурної роботи, два рази в місяць проводяться семінари з різної тематики, яку необхідно обговорити зі студентами. Різноманітність презентацій і доповідей викладачів цікава й корисна (шкідливі звички, правові аспекти, соціально-побутові проблеми, культурна та дозвіллева діяльність тощо).

Стало доброю традицією проводити загальні студентські семінари із залученням висококваліфікованих професіоналів. Міністерство охорони здоров'я та наш університет розробили

спільну програму просвітницько-профілактичного напрямку, за якою доктор медичних наук, професор, член-кореспондент АМН України Т. Татарчук і доктор медичних наук, професор Н. Косей прочитали курс лекцій про репродуктивну функцію, гігієну статевих відносин, генетичні та набуті захворювання, відповіли на чисельні запитання студентів. Викладачі кафедри соціальної педагогіки заздалегідь підготували молодь до зустрічі, тому питання були не формальними, а ґрунтовними й усвідомленими. Результати роботи оприлюднені в телевізійній програмі на каналі «Тоніс», у якій взяли участь медики та викладачі нашого університету, які одностайно висловили думку про користь і необхідність такого проекту, а також висловили свої побажання та пропозиції.

Загальноновизнаним є вплив музики на емоційну сферу людини, а розвиток емоційної сфери сприяє самоактуалізації та самореалізації особистості. Музичний твір спонукає слухача до роздумів, самозаглиблення, очищення душі (катарсис), відкритий давньогрецькими філософами та експериментально вивчений Л. Виготським. Слухання музики – це психосоматичний процес, який гармонізує зовнішній світ із внутрішнім світом людини, піднімає з глибин людської душі різні почуття (розпач, любов, гнів, страх, невпевненість, спокій), врівноважує душу, налаштовує людину на героїчні вчинки. Ще давні філософи Піфагор і Платон помітили, що музичні враження формують психологічний образ людини, впливаючи на його характер, ідеали, спрямованість особистості, яка будує життя, або його руйнує. Слухаючи класичну музику, особливо з коментарями й настановами викладачів-музикантів, молоді люди, блукаючи спочатку таємними лабіринтами музичних звуків, поринаючи в могутні глибини незнайомого, поступово вибудовують свою особисту модель-конструкція, тому музичне виховання є одним із важливих педагогічних завдань. У НУБіП України запропоновано алгоритм, який дає можливість залучити молодь до вивчення світової класики: виконання класичної музики нашими викладачами і студентами, концерти професійних колективів в університеті (Національний ансамбль бандуристів, Національний оркестр народних інструментів під керівництвом

В. Гуцала), щорічні концерти студентів Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, організовані професором С. Науменко. Напередодні концертів відбувається теоретична підготовка студентів до сприйняття музичного твору.

Однією з форм культурно-просвітницької діяльності є жіночий клуб «Гармонія», який існує в університеті 10 років, і є громадсько-просвітницьким об'єднанням усіх працівниць НУБіП України, яке сповідує ідеологію гуманізму та згуртовує учасниць на професійній, освітньо-виховній та історико-культурній основі. Залучаючи своїх членів до участі у просвітницьких, благодійних і мистецьких заходах, клуб розвиває соціально-активну, творчу особистість із вираженою громадянською позицією. Мандруючи неосяжними просторами України і спілкуючись із видатними людьми країни, відвідуючи храми й церкви, жінки доторкаються до святинь духовності, несуть позитивну енергетику людям і виховують у молоді патріотичне ставлення до пам'яток культури, бо неповага до предків є першою ознакою аморальності.

У 2014 році вийшло друком довідкове видання «Освітянки жіночого клубу «Гармонія» НУБіП України», який використовується в навчальному процесі. Так, на заняттях з культурології викладачі мають на меті виховання творчої особистості, не лише через освоєння культурологічних принципів, генезису культури, а й через адаптацію до найближчого соціокультурного та природного середовища, отримані знання допомагають вирішити нагальні проблеми оригінальним способом.

Отже, завдання, які постають перед вищою школою щодо формування творчої особистості, зокрема, у процесі професійної підготовки фахівців в університетах природничого профілю, не прості й потребують корекції змісту освіти та впровадження нових методів і технологій. Розвиток творчої особистості в університетах – пріоритетна складова освітнього процесу, творчо обдаровані люди зможуть успішно вирішувати професійні завдання, виконувати будь-яку діяльність більш оригінально, ніж ті фахівці, у яких творчі здібності з певних причин не були розкриті. Творчою особистістю можна стати тільки в процесі діяльності, в атмосфері творчості, добра і гуманізму.

Список використаної літератури

1. Алексюк А. М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія : підручн. для студентів / А. М. Алексюк; Міжнар. фонд «Відродження». – К.: Либідь, 1998. – 558 с.
2. Жулинський М. Г. Нація. Культура. Література : нац.-культ. міфи ідейно-естет. пошуки укр. л-ри / Микола Жулинський. – К. : Наук. думка, 2010. – 560 с.
3. Ідея університету: Антологія / [ред. М. Зубрицька]. – Львів : Літопис, 2002. – 304 с.
4. Люткин Н. Научно-исследовательская деятельность студентов / Н. Люткин // Пирогов Н. И. Вопросы жизни // Пирогов Н. И. Избранные педагогические сочинения. – М. : Педагогика, 1985. – С. 29-51.
5. Національний університет біоресурсів і природокористування України : буклет / НУБіП України. – К. : НВВ «Видавничий центр», 2013. – 14 с.
6. Шевченко Г. П. Поэтический образ морали в искусстве: опыт нравственного воспитания старшеклассников : кн. для учителей и студентов / Г. П. Шевченко, Л. Л. Бутенко, А. И. Шкурин. – 2-е изд., доп. и испр. – Луганск : Изд-во «НОУЛИДЖ», 2014. – 320 с.
7. Newman John Henry. The Idea of a University. – London : Oxford University Press, 1976. – 684 p.

Татьяна Мельничук

ФОРМИРОВАНИЕ ТВОРЧЕСКОЙ ЛИЧНОСТИ В УНИВЕРСИТЕТАХ ПРИРОДООХРАННОГО ПРОФИЛЯ

В статье рассматриваются задачи, которые стоят перед университетами по подготовке конкурентоспособного специалиста и создания для этого условий, а также влияние социокультурной среды на развитие интеллектуальной, творчески развитой личности, внедрение культуры мышления и формирование мировоззрения молодежи; раскрыты содержание, формы, методы, средства формирования творческой личности; показана концепция и практическая база целенаправленного формирования творческой личности в системе культурно-просветительской деятельности в украинских университетах природоохранного профиля на примере работы общественной организации клуба деловой женщины «Гармония», участия студентов в творческих художественных коллективах, тематических семинарах, мастер-классах, научных семинарах культурологического направления.

Ключевые слова: *исследовательский университет, концепция формирования творческой личности, интеллектуальный потенциал, система культурно-просветительской деятельности, университеты природоохранного профиля.*

Tetiana Melnychuk

FORMATION OF CREATIVE PERSONALITY AT THE UNIVERSITIES OF NATURAL PROFILE

The article deals with the tasks that universities face while training competitive specialists, providing conditions for their training. Influence of the surroundings on the development of the creative personality, introduction of culture of thinking and

formation of youth's worldview are considered. The content, forms, methods and means of forming a creative personality are found out. The concept of shaping a creative personality and practical base of the task-oriented formation of creative personality in the system of cultural and educational activities at nature-oriented universities of Ukraine through the example of the non-profit making organization of club of businesswoman "Harmony", thematic seminars, participating of students in creative artistic collectives, masterclasses, scientific seminars of culturological direction are provided.

Keywords: *research university, the concept of shaping a creative personality, intellectual potential, system of cultural and educational activities, nature-oriented universities.*

Одержано 18.09.2014 р.
